

Юридичні науки

УДК 343.98

Мезенцев Максим Олександрович

судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень

відділу криміналістичних видів досліджень

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Мезенцев Максим Александрович

судебный эксперт сектора дактилоскопических исследований

отдела криминалистических видов исследований

Харьковский научно-исследовательский экспертно-криминалистический центр

Министерства внутренних дел Украины

Mezentsev Maksym

Forensic Expert

Kharkiv Scientific Research Forensic Center of the

Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Демченко Валентин Васильович

судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень

відділу криміналістичних видів досліджень

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр

Міністерства внутрішніх справ України

Демченко Валентин Васильевич

судебный эксперт сектора дактилоскопических исследований

отдела криминалистических видов исследований

Харьковский научно-исследовательский экспертно-криминалистический центр

Министерства внутренних дел Украины

Demchenko Valentin

Forensic Expert

Kharkiv Scientific Research Forensic Center of the

Ministry of Internal Affairs of Ukraine

**ДАКТИЛОСКОПИЯ. ФАЛЬСИФИКАЦИЯ СЛІДІВ ПАЛЬЦІВ РУК
ЛЮДИНИ
ДАКТИЛОСКОПИЯ. ФАЛЬСИФИКАЦИЯ СЛЕДОВ ПАЛЬЦЕВ РУК
ЧЕЛОВЕКА
DAKTYLOSCOPY. FALSIFICATION OF TRACES OF HUMAN
FINGERS**

***Анотація.** В статті розглянуті основні питання відтворення штучних папілярних узорів пальців рук конкретної особи та небезпеку фальсифікації при проведенні кримінального провадження та судочинстві.*

***Ключові слова:** сліди, фальсифікація папілярних візерунків, потожирова речовина, дактилоскопічне дослідження.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены основные вопросы воспроизведения искусственных папиллярных узоров пальцев рук конкретного лица и небезопасность фальсификации при проведении уголовного производства и судопроизводства в частности.*

***Ключевые слова:** следы, фальсификация папиллярных узоров, потожировое вещество, дактилоскопическое исследование.*

***Summary.** The article considers the main issues of reproduction of artificial papillary patterns of the hands of a particular person and the danger of falsification in criminal failure and proceedings.*

***Key words:** traces, falsification of papillary patterns, sweat substance, dactyloscopic examination.*

Світ, що нас оточує, є матеріальним, і в самій матерії закладена властивість відображення, яку мають усі її форми. Унаслідок прояву всезагального принципу взаємозв'язку та взаємозумовленості явищ об'єктивного світу найрізноманітніші об'єкти в процесі руху та взаємодії

діють і реагують на дії, що зумовлює взаємовідображення цих об'єктів [2, с. 228]. Саме тому процес виникнення слідів має об'єктивний, стійкий характер і є закономірністю. Це ж стосується і слідів злочину, утворення яких є закономірним наслідком взаємозв'язку та взаємозумовленості явищ об'єктивного світу та їхньої загальної властивості – властивості відображення. Виходячи з наведеного, поширена думка про те, що злочинець іноді не залишає слідів, не відповідає дійсності, оскільки кожен злочин скоюється в умовах реальної дійсності і певним чином відображається в ній. Необхідно лише зуміти виявити ці сліди, «прочитати» їх, використати інформацію, яка в них міститься.

Сьогодні поняття «сліди» вживається в криміналістиці в широкому і вузькому значеннях. У широкому значенні під слідами розуміють різні матеріальні наслідки, що виникли у зв'язку з підготовкою, вчиненням і приховуванням злочину. Слідами в цьому значенні будуть: зміни обстановки, що виникли в результаті злочинної дії (поява нових предметів, зникнення тих, що були раніше, зміна місце розташування різних об'єктів); зміна вигляду, стану конкретних об'єктів у результаті зовнішніх дій (зламани двері, зіпсована пломба); залишки яких-небудь предметів або речовин (плями речовини, сліди крові, частинки пилу). До слідів у вузькому розумінні належать сліди-відображення, тобто такі залишкові явища, які є матеріально фіксованими відображеннями на одному об'єкті зовнішньої будови іншого об'єкта (наприклад, сліди рук, взуття).

Широке використання співробітниками правоохоронних органів слідів рук людини, як точного і надійного методу ідентифікації особистості, обумовлює інтерес у осіб, що займаються протиправною діяльністю, в частині їх зміни, підміни і фальсифікації. Сучасні технології дозволяють створювати моделі, на яких з високим ступенем точності відтворюються штучні папілярні візерунки пальців рук конкретної людини. Беручи до уваги вище викладене, вважаємо, що суспільна небезпека фальсифікації

слідів пальців рук полягає в перешкоджанні встановленню істини у справі на основі всебічного, повного і об'єктивного дослідження, введення в оману органів досудового розслідування і суду щодо дійсних обставин справи, що входять до предмету доказування, що може привести до винесення несправедливих вироків, коли злочинець не буде притягнутий до кримінальної відповідальності

Небезпека фальсифікації відбитків папілярних візерунків пальців рук полягає, перш за все, в можливості обходу біометричної системи ідентифікації особистості з метою отримання секретної та іншої інформації, доступу до особистих даних громадян і комерційних «таємниць» компаній, проникнення на охоронювані об'єкти і т. д. У тому числі не виключено і використання підроблених відбитків папілярних візерунків рук з метою перешкоджання встановлення істини в кримінальному провадженні, введення в оману органів досудового розслідування і суду щодо реальних обставин події, що може привести до наступних негативних (іноді незворотних) наслідків:

- винесення несправедливих вироків;
- заподіяння потерпілому (іншим особам) значної шкоди;
- засудження невинної особи.

Встановлення підроблених відбитків пальців рук або визначення фальсифікації відбитків (слідів) папілярного візерунка відноситься до одного з напрямків дослідження, що відноситься як до діагностики обставин відображення папілярних візерунків, так і діагностичної дактилоскопії.

В.В. Волошенко виділяє наступні способи фальсифікації слідів рук:

- створення помилкових слідів та інших речових доказів (технологічні процеси виготовлення);
- повна або часткова підробка об'єкта (зміна візерунка папілярних ліній повністю або якоїсь його частини);

– підміна або дублювання об'єктів (залишення на місці злочину слідів особи, непричетної до його скоєння, виготовлення сліду з відбитка на дактилокарті і ін.);

– часткове знищення об'єкта, його переробка з метою зміни його зовнішнього вигляду, фальсифікації призначення і т.п. (знищення будь-якої частини візерунка з метою подальшого визнання непридатності його для ідентифікації та ін.);

– завідомо неправдивий висновок експерта – навмисно невірний, що не відповідає дійсності висновок за результатами дослідження слідів рук, що відносяться до предмету дактилоскопічної експертизи [1, с. 149].

Потожирові сліди руки людини мають природне походження і являють собою системний об'єкт, що містить у своїй структурі, якнайменш, три ідентифікаційних поля: морфологію сліду, склад речовини і склад мікрофлори. Тоді як фальсифікований відбиток папілярного візерунка руки завжди штучного походження, що передбачає відсутність в відбитку папілярного візерунка потових залоз, амінокислот і інших компонентів, що входять в хімічний склад потожирової речовини.

На думку А.С. Хижняк до основних способів (технологій), що застосовуються для виготовлення моделей папілярних візерунків пальців рук, відносяться: використання пластичних мас; метод фотолітографії; фотополімерний спосіб; лазерне гравіювання на гумі; флеш-технологія; вулканізація гуми з матриць, отриманих на основі використання твердих фотополімерних композицій [3, с. 221]. Зрозуміло, що цей перелік не є вичерпним, оскільки швидкий розвиток науки і техніки, в тому числі і комп'ютерної, може зумовити появу нових способів їх виготовлення. Застосування зазначених технологій передбачає використання при дактилоскопічних дослідженнях знань в галузі технічного дослідження документів, а саме: спеціальні знання в галузі технологічного процесу виготовлення кліше (моделей) і їх ознак.

Встановлення фальсифікації папілярних візерунків пальців рук з використанням спеціально виготовлених моделей, засноване на виявленні двох груп діагностичних ознак:

1. ознаки високого друку (нерівномірний розподіл барвника в відбитках (слідах), залишених моделями, з утворенням барвистого бортика (окантовки) по краях окремих папілярних ліній ; нерівномірно збільшена ширина папілярних ліній за рахунок утворення здуття і згустків);

2. ознаки, що обумовлюють спотворене відображення окремих ознак папілярного візерунка і мікроознак папілярних ліній (наявність з'єднувальних вусиків між папілярними лініями, наявність необґрунтованих розривів в місцях стоншення папілярних ліній, наявність незабарвлених ділянок на папілярних лініях, відсутність відбитків пір в папілярних лініях) [4, с. 73].

Внаслідок цього особливу важливість представляє вирішення діагностичного завдання з розпізнавання відбитків (слідів) пальців рук людини і відбитків (слідів) штучних папілярних візерунків, яка передбачає розробку нових криміналістичних підходів експертного дослідження слідів рук, які передбачають вирішення наступних задач: визначення механізму слідоутворення, а саме: чи є представлений слід руки слідом або його імітацією; встановлення способу нанесення штучних папілярних візерунків рук; визначення способу виготовлення моделей фальсифікованих слідів рук.

При проведенні дактилоскопічного дослідження на факт підробки відбитків пальців рук людини можуть вказувати такі ознаки: 1) нерівномірне збільшення ширини папілярних ліній за рахунок утворення здуття і згустків; 2) викривлення відображення окремих елементів будови папілярного узору; 3) нехарактерні для відбитка мікроознаки папілярних ліній; 4) наявність або відсутність з'єднувальних вусиків між папілярними лініями; 5) необґрунтовані розриви в місцях потоншення папілярних ліній; 6) відсутність відбитків пор в папілярних лініях. У разі фальсифікації слідів

рук встановлення місця його здійснення відіграє вагоме значення, оскільки саме на цьому місці може бути отримано значний обсяг інформації щодо способів фальсифікації та осіб, які її вчинили. Насамперед недосконалість нормативної бази зумовлює ситуацію, що ризик фальсифікації відбитків не враховується під час дактилоскопічного дослідження, не розвивається та не удосконалюється у тій мірі, як цього потребує сучасна криміналістика.

Якщо раніше однією із діагностичних ознак фальсифікації слідів рук людини була відсутність потожирової речовини в досліджуваному відображенні, то в даний час вона може бути навмисно нанесена на поверхню виготовленої еластичною копії (моделі) сліду. В цьому випадку для встановлення способу фальсифікованого сліду варто відзначити важливість реалізації в цих цілях можливостей комплексних (інтегральних) досліджень за участю фахівців не тільки в галузі дактилоскопії, але і в галузі запахових слідів біологічного походження, потожирової речовини сліду, хімічного складу дактилоскопічного порошку, застосованих комп'ютерних технологій і т. д.

Таким чином, сучасній науці притаманний системний підхід до вивчення складних явищ, до яких, поза сумнівом, відноситься і злочин. У визначенні об'єкта і предмета трасології центральним поняттям є категорія «слід», яка повинна бути загальною і розповсюджуватися на всі прояви навколишнього середовища, обумовлені подією злочину. Дактилоскопія є важливим розділом в криміналістиці, за допомогою якого можливо отримати інформацію для подальшого винайдення злочинця. Слід зазначити, що сучасні технологічні та технічні можливості надають злочинцям нові шляхи для здійснення якісної фальсифікації відбитків. У зв'язку з вищевикладеним особливу актуальність при дослідженні слідів пальців рук, щодо яких є сумнів в їх справжності, набуває комплексний підхід з необхідним залученням судових експертів не тільки в галузі

дактилоскопії, але і технічної експертизи документів, біології (одорології і генотипоскопії), а також хімії.

Література

1. Волошенко В.В. Способи зміни та підміни відбитків пальців // Вісник академії адвокатури України. 2014. Т. 11. № 1(29). С. 148–151.
2. Талецкий Н.С. Фальсификация отпечатков папиллярных узоров пальцев рук как основной способ преодоления идентификационных биометрических систем защиты // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2015. № 5. С. 228-234.
3. Хижняк А.С. Інноваційне впровадження нових діагностичних завдань в комплексній експертизі в дактилоскопічному дослідженні сфальсифікованих відбитків пальців рук // Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття: матеріали ІІІ всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків, 2020. С. 220-223.
4. Чепіга Д., Климюк І. Місце дактилоскопічного дослідження в криміналістиці та проблемні аспекти виявлення сфальсифікованих відбитків рук // Збірник наукових праць ЛОГОС. 2020. С. 71-74.